"विष्कम्भः प्रीतिरायुष्मान् सौभाग्यः शोभन-
स्तथा।
अतिगण्डः सुकर्म्मा च धृतिः शूलस्तथैव च ॥
गण्डो वृद्धिर्ध्रुवश्चैव व्याघातो हर्षणस्तथा।
वज्रश्चासृक् व्यतीपातो वरीयान् परिघः शिवः।
सिध्यः साध्यः शुभः शुक्रो ब्रह्मेन्द्रो वैधृतिस्तथा॥"
तेषां वर्ज्जनीयभागा यथा,—
"परिघस्य त्यजेदर्द्धं शुभकर्म्म ततः परम्।
त्यजादौ पञ्च विष्कम्भे सप्त शूले च नाड़िकाः॥
गण्डव्याघातयोः षट् च नव हर्षणवज्रयोः।
वैधृतिव्यतिपातौ च समस्तौ परिवर्जयेत्॥
शेषा यथार्थनामानो योगाः कार्य्येषु शोभनाः॥"
अथ विष्कम्भादियोगानयनक्रमः।
"रवीन्दुयोगलिप्ताभ्यो योगा भभोगभाजिताः।
गतगम्याश्च षष्टिघ्ना नाड्यो भुक्त्यन्तरोद्धृताः॥"
इति सूर्य्यसिद्धान्तः॥
विष्कम्भादिसप्तविंशतिसङ्ख्यककालविशेषः। तत्-
साधनमाह।
"ग्रहकलाः सरवीन्दुकलाहृताः
खखगजैश्च भयोगमिती क्रमात्।
अथ हृता स्वगतैष्यविलिप्तिका
निजजवेन गतागत नाड़िकाः॥"
इति भास्करीयसिद्धान्तशिरोमणौगणिता-
ध्यायः॥ * ॥ यस्य ग्रहस्य नक्षत्रं ज्ञातु-
मिष्यते तस्य कलाः कार्य्याः। तथा चन्द्रार्कयो-
र्योगस्य कलाः कार्य्याः। उभयत्र शताष्टकेन
हृते प्रथमस्थाने गतभानि। द्वितीयस्थाने गत-
योगाः। अथ यान्यवशिष्टानि गतानि स्वस्व-
हारच्युतानि गम्यानि स्युः तेषां गतानां सम्ब-
न्धिन्यो विकलाः स्वस्वगतिभिर्भाज्याः। यल्लभ्यते
ता गतनाड़िका भवन्ति। यद्येष्याणां विकला
भक्तास्तदैष्या घटिका भवन्ति। इति मिता-
क्षरानाम्नी तत्कृतटीका॥ आनन्दयोगो
यथा। भीमपराक्रमे।
"अश्विनी सह सूर्य्येण सोमे मृगशिरस्तथा।
अश्लेषा भौमवारेण बुधे हस्तः प्रकीर्त्तितः॥
अनुराधा गुरोर्वारे विश्वदेवस्तु भार्गवे।
वारुणं शनिसंयुक्तमानन्दोऽयं प्रकीर्त्तितः॥"
योगवरा यथा। दीपिकायाम्।
"भूमिपुत्रार्कयोरह्नि नन्दा मरु-
द्वारुणार्द्रान्त्यचित्राहिमूलाग्निभिः।
भार्गवैणाङ्कयोरह्नि भद्रा
भवेत् फल्गुयुग्मोडुसंयुता॥
सोमपुत्रस्य वारे जया स्यान्मृगो-
पेन्द्रगुर्व्विन्द्रयाम्याभिजिद्वाजिभिः।
गोष्पतेरह्नि रिक्ता च युक्ता यदा
विश्वशक्राग्नियुक्पित्रादित्यम्बुभिः॥
सूर्य्यसुतस्य दिने यदि पूर्णा
ब्रह्मदिनाधिपतिद्रविणैः स्यात्।
योगवरास्त्रिभिरेव समेताः
सर्व्वसमीहितसिद्धिनियुक्ताः॥"
अयमेव त्र्यमृतयोगः॥*॥ अथामृतयोगः।

"ध्रुवगुरुकरमूलापौष्णभान्यर्कवारे
हरियुगविधियुग्मे फल्गुनी भाद्रयुग्मे।
दिवसकरतुरङ्गौ सर्व्वरीनाथवारे
गुरुयुगनलवातोपान्त्यपौष्णानि कौजे
दहनविधिशताख्यामैत्रभं सौम्यवारे
मरुददितिभपुष्यामैत्रभं जीववारे।
भगयुगजयुगश्वो विष्णुमैत्रे सिताहे
श्वसनकमलयोनी सौरिवारेऽमृतानि॥
यदि विष्टिव्यतीपातौ दिनं वाप्यशुभं भवेत्।
हन्यतेऽमृतयोगेन भास्करेण तमो यथा॥
सर्व्वदेशाविशेषेण फलं स्याच्छुभयोगजम्॥
अमृतं सिद्धियोगश्च यद्येकस्मिन् दिने भवेत्।
तद्दिनन्तु भवेद्दुष्टं मधुसर्पिर्यथा विषम्॥"*॥
अथ सिद्धिदग्धपापयमघण्टयोगाः। यथा,—
"नन्दाद्याः सिद्धियोगा भृगुजबुधकुजार्कीज्य-
वारैः प्रशस्ताः।
सूर्य्येशाशाग्निषड्दृङ्मुनिमिततिथयोऽर्कादि-
वारैः प्रदग्धाः॥"
राजमार्त्तण्डे।
"मासा रुद्रादिशो रामा षट्पक्षमुनयस्तथा।
दह्यन्ते तिथयः सप्त रव्यादिसप्तभिर्ग्रहैः॥"
अपि च।
"द्वादश्यर्कयुता भवेदशुभदा सोमेन चैकादशी
भौमे चापि युता तथैव दशमी नेष्टा तृतीया
बुधे।
षष्ठी नेष्टफलप्रदा सुरगुरौ शुक्रे द्वितीया तथा।
सर्व्वारम्भविनाशविघ्नजननी सूर्य्यात्मजे सप्तमी॥
पापोऽर्काहे विषाखात्रययमसुडुपस्याह्नि
चित्राचतुष्कं
तोयं विश्वाभिजिद्भं त्वथ कुजदिवसे स्वत्रयं
विश्वरुद्रौ।
ज्ञाहे मूला विशाखा यमधनतुरगान्त्यानि जैवे-
ऽह्नि पित्रं
रोहिण्यार्द्रा यमेन्दूशतभमथ भृगोरह्नि पुष्या-
त्रयेन्द्रौ॥
सौराहे हस्तयुग्मार्य्यमयमजलयुक्पौष्णपुष्या-
धनानि
घण्टोऽखण्डर्क्षयुक्ते स्वगृहपतिदिने सौम्यवारे
ऽर्य्यमापि॥"*॥
अथोत्पाटादियोगाः।
"रव्यादिदिवसैर्युक्ता विशाखादिचतुश्चतुः।
उत्पाटा मृत्यवः काणा अमृतानि यथा-
क्रमम्॥"
अथ करकचायोगः।
"वाजिचित्रोत्तराषाढ़ा मूलपाशीज्यभान्तकाः।
सूर्य्यादिवारसंयुक्ता योगाः करकचाः स्मृताः॥"
अथ मृत्युयोगः।
"आदित्यभौमयोर्नन्दा भद्रा शुक्रशशाङ्कयोः।
बुधे जया गुरौ रिक्ता शनौ पूर्णा च मृत्युदा॥"
अथ यमघण्टादीनां वर्ज्यकालनिर्णयः।
"यमघण्टे त्यजेदष्टौ मृत्यौ द्वादश नाड़िकाः।
अन्येषां पापयोगानां मध्याह्नात् परतः शुभम्॥"

अथ शुभचन्द्रेण करकचादिशान्तिः।
"अयोगेषु च सर्व्वेषु पूर्व्वयामं परित्यजेत्।
अयोगाश्च विनश्यन्ति चन्द्रशुद्धिहता इमे॥
करकचा मृत्युयोगाश्च दिनं दग्धं तथा परे।
शुभे चन्द्रे प्रणश्यन्ति वृक्षा वज्रहता इव॥"*॥
विरुद्धयोगानां देशविशेषे प्रतिप्रसवो यथा।
श्रीपतिः।
"विरुद्धसंज्ञास्तिथिवारयोगा
नक्षत्रवारप्रभवाश्च ये वै।
हूणाङ्गवङ्गेषु खशेषु षर्ज्याः
शेषेषु देशेषु न ते विरुद्धाः॥"
इति ज्योतिस्तत्त्वम्॥ * ॥
अथ क्रियायोगः। मुनय ऊचुः।
"दुःखाम्बुमग्नाः पुरुषाः प्राप्य ब्रह्म महालयम्।
उत्तरेयुर्भवाम्भोधिं तथा त्वमनुचिन्तय॥
इत्युक्तः स तदा प्राह क्रियायोगं महात्मनाम्।
नराणामुपकाराय दुःखविच्छित्तिकारकम्॥
वह्निरुवाच।
आराधयध्वं विश्वेशं जगतां कारणं परम्।
केशवन्तन्निरापेक्षा एवमुक्तं प्रवास्यथ॥
इष्ट्या पूजानमस्कारैः शुश्रूषाभिरहर्निशम्।
व्रतोपवासैर्विविधैर्ब्राह्मणानाञ्च तर्पणैः॥
तैस्तैश्चात्महितैः कामैर्ये स्वचेतसि तुष्टिदाः।
भवेयुरपरिच्छेदादाराधयत केशवम्॥
तन्निष्ठास्तद्गतधियस्तत्कर्म्माणस्तदाश्रयाः।
तद्दृष्टयस्तन्मनसः सर्व्वस्मिन् स इति स्थितः॥
समस्तान्यथ कर्म्माणि तत्र सर्व्वात्मनात्मनि।
संन्यस्यध्वं स वः कर्त्ता समस्तावरणक्षयः॥
परः पराणां परमः स एको
नरोत्तमो यस्य पदन्न भिन्नम्।
चराचरं विश्वमिदं समन्ता-
दचिन्त्यरूपन्त्वपरिग्रहं यत्॥
तमाराध्य जगन्नाथं क्रियायोगेन षाड़वाः।
अग्नौ मोक्षं परं जग्मुस्तस्मात्तन्मोक्षकारणम्॥
संसारार्णवमग्नानां विषयाक्रान्तचेतसाम्।
विष्णुपोतं विना नान्यत् किञ्चिदस्ति परायणम्॥
उत्तिष्ठंश्चिन्तय हरिं व्रजंश्चिन्तय केशवम्।
भुञ्जंश्चिन्तय गोविन्दं स्वपंश्चिन्तय माधवम्॥
यूयमेकाग्रचित्ता हि संश्रिता मधुसूदनम्।
जन्ममृत्युजराग्राहं संसारं सन्तरिष्यथ॥
क्रियायोगपराणीह मुक्तिकार्य्याण्यनेकशः।
समाराध्य जगन्नाथं राजानो मोक्षमाप्नुयुः॥"
इति वह्निपुराणम्॥ * ॥
अथ योगसाधनम्। केशिध्वज उवाच।
"योगस्वरूपं खाण्डिक्य! श्रूयतां गदतो मम।
यत्र स्थितो न च्यवते प्राप्य ब्रह्मलयं मुनिः॥
मन एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः।
बन्धस्य विषयासङ्गि मुक्तेर्निर्व्विषयं तथा॥
विषयेभ्यः समाहृत्य विज्ञानात्मा मनो मुने।
चिन्तयेन्मुक्तये तेन ब्रह्मभूयं परेश्वरम्॥
आत्मभावं नयत्येवं तद्ब्रह्मध्यायिनं मुने।
विकार्य्यञ्चात्मनः शक्त्या लोहमाकर्षको यथा॥